

richt! Met eindeloos geduld wordt hier gedetermineerd, vergeleken, gerangschikt en etiket na etiket geschreven. Geregeld trekt hij er op uit om met een loodzware rugzak en volgepakte fiets terug te keren. Het doel komt steeds nader: er wordt hier een streekcollectie bijeengebracht, die zijn gelijke niet heeft, en waarvan gedeelten reeds uitvoerig zijn beschreven in enkele proefschriften en diverse publikaties.

Men mene niet, dat Van Sambeek buiten het eigenlijke leven stond. Integendeel! Toen een kanaliseringsplan in 1935/36 de Buurserbeek bedreigde stond hij voor-aan en was hij de bezielende kracht in de strijd om het behoud van dit fraaie gebied. Nooit deed men tevergeefs een beroep op hem als het erom ging anderen nader te brengen tot de natuur en menige Twente-naar, die nu een academische graad heeft, zal zijn voorlichting en steun dankbaar ge-denken.

In 1938 kwam de verlossende daad: enige aanzienlijke burgers van Enschede zetten zich achter de museumplannen en op 29 november 1939 werd het museum in het huidige gebouw aan de Tromplaan ge-opend. Een definitieve oplossing was dit echter nog niet, want de eigenlijke studie-collecties bleven op de zolders achter.

Het wereldgebeuren maakte echter iedere

gedachte aan een mogelijke oplossing door uitbreiding van dit museum voorlopig on-mogelijk. Gelukkig bleef het museum ge-spaard, hoewel een deel der collecties na de bevrijding door roofzuchtige elementen werd vernield.

Tot januari 1949 bleef Van Sambeek di-recteur, toen kwam zijn welverdiende rust, waarin hij zich geheel aan zijn eerste lief-de, de studie der planten, wilde gaan wij-den. Helaas heeft dit niet zo mogen zijn. Een gedeeltelijk verloren gaan van zijn ge-zichtsvermogen belette hem dit. Doch hij droeg dit dapper en wie hem in de laatste jaren ontmoette merkte nauwelijks iets van zijn gebrek.

Met grote belangstelling bleef hij alles op natuurhistorisch gebied en in het bijzonder in en om zijn museum volgen en vooral de uitbreidingsplannen, die wij met hem uit-voerig bespraken, hadden zijn volle be-langstelling. Het spreekt dan ook welhaast vanzelf, dat deze nieuwe stichting, waar-van hij de voltooiing helaas niet meer heeft mogen zien, zijn naam zal dragen.

Van Sambeek was erelid van de Konink-lijke Nederlandse Natuurhistorische Ver-eniging en ter gelegenheid van zijn zeven-tigste verjaardag werd hem in 1954 de Museumpenning in zilver uitgereikt.

Hij ruste in vrede!

DE VERDWENEN PYROLA

R. LUIKEN.

In de Levende Natuur van juni 1955 ver-telt Dr M. F. Mörzer Bruijns ons enige bijzonderheden over het „vermoedelijk” voorgoed verdwijnen van het Eenzijdwen-dig wintergroen, *Pyrola (Ramischia) se-cunda*, uit het bos van kasteel Enghuizen bij Hummelo. Aanvullend op deze zowel

interessante als schokkende mededeling wil ik eerst enige (deels helaas vroegere) vindplaatsen vermelden van enkele andere boreale bosplanten in het subcentreupe district en het zuiden van het Gelders district. Zo komt Zevenster (*Trientalis europaea*) op twee plaatsen bij Enschede

voor en ten oosten van Diepenveen; Kraaiheide (*Empetrum nigrum*) staat tussen Bentheim en Schüttorf en Stekende wolfsklauw (*Lycopodium annotinum*) groeide bij De Lutte.

Om dan op *Pyrola secunda* terug te komen: daarvan is een heel bekende en rijke vindplaats o.a. de Silberberg bij Osnabrück (1), een gebied dus, waar het subcentreuropse district direct op aansluit en mee verbonden is. „Die Flora Westfalens” (2), waarin ook de vindplaatsen uit de Flora van Osnabrück van Karl Koch zijn opgenomen, noemt ook nog Albersloh (bij Münster) Klarholz, Liemke, Totenhausen, Salzbergen, Fürstenau, Stemmer Berge, Lemmerich en Petershagen.

Wanneer ik „Die Vegetationsverhältnisse des Silberberges im Hüggelgebiet bei Osnabrück” (1) en „Hegi” er nog eens op nasla, moet ik toegeven, dat de groeiplaats van *Pyrola secunda* bij Enghuizen, de nu aanwezige gegevens in aanmerking genomen, in oecologisch opzicht „ongewoon” was. Zo bijzonder zelfs, dat Hegi, wanneer hij van deze vondst op de hoogte was geweest, ongetwijfeld vermeld had „ingeschleppt in Holland”. Toch geeft het voorkomen van honderden exemplaren, verspreid over een oppervlakte van een paar honderd meter in omtrek in 1899, en de oppervlakte van 60 tot 80 m², waarover de plant verspreid voorkwam in 1940, wel te denken, ook al omdat E. Heimans hem aanvankelijk tussen Klein wintergroen (*Pyrola minor*) vond. (3, p. 94).

Van de genoemde meer zeldzame planten uit de omgeving behoren Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*), Heelkruid (*Sanicula europaea*) en Reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea*) tot de vegetatie van de voedselrijke bossen, terwijl de eerste drie tevens kenmerkend zijn voor het subcen-

treurope district. Hoe passen we daar nu die *Pyrola secunda* in? Het is buitengewoon jammer, dat er destijds geen nauwkeurige en volledige plantensociologische opnamen zijn gemaakt, zodat het nu wel steeds gissen zal blijven. Toch lijkt het me ook nu, na alles wat er in die vijftien jaar met die plek gebeurd en aan die plek veranderd is, nog best de moeite waard dat bosgedeelte door een ervaren plantensocioloog te laten onderzoeken om nog een zo juist mogelijk beeld te krijgen van de situatie vóór 1940.

Het is bijzonder jammer, dat er vooral ten gevolge van de oorlogsomstandigheden en misschien ook door de geringe bekendheid van de nauwkeurige vindplaats, bij de herbebossing, mede door een ongelukkige samenloop van omstandigheden, niet op de juiste wijze kon worden ingegrepen. Mogelijk is ook de voor *Pyrola secunda* van oecologisch standpunt bezien „ongewone groeiplaats” mede de oorzaak geweest van haar verdwijnen, maar de eigenlijke reden is voldoende bekend en afdoende, en dat dit soort planten ook wel zonder eerstgenoemde mogelijkheid verdwijnen mag uit het volgende blijken.

Naast een enige vindplaats van het Eenzijdwendig wintergroen hebben we ook eens, in 1906, een waarschijnlijk enige vindplaats van het Eenbloemig wintergroen (*Pyrola uniflora*) (fig. 1) bezeten, die hetzelfde lot heeft ondergaan. Deze plant stond achter in het Borgbosch bij Denekamp op de heuveltjes van de zogenaamde „Schans” in een twintigtal exemplaren en ogenschijnlijk oecologisch gezien in een natuurlijk milieu, al geeft Hegi hier „ingeschleppt in Holland”. — „Het bosch is daar gerooid. Paarden kwamen en trokken er de zware stammen slepend over de grond en het treurig gevolg daarvan is geweest, dat ik ze later niet terugvond” —

schreef Meester Bernink in 1926 (4, p. 41). Ook voor deze soort wil ik de vindplaatsen uit „Die Flora Westfalens” geven; het zijn Astenberg (op 600 m hoogte), Rosenberg bij Driburg, aan de weg „zur Driburger Pforte”, en Höste bij Lengerich. Op een dergelijke manier zijn waarschijnlijk ook twee vindplaatsen van de Stekende wolfsklauw in De Lutte (4, p. 11) (oude Belvédère, 1944) en op Singraven (4, p. 190) bij Denekamp verloren gegaan. Zo ook twee vindplaatsen van Klein glidkruid (*Scutellaria minor*) in De Lutte (4, p. 75) en een rijke vindplaats van de Grote wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*) in het

Fig. 1. Eenbloemig wintergroen.
Tekening H. P. Misset.

Puntbeekgebied. In dit verband lijkt het me wel nuttig de vindplaats van de Kleine wolfsklauw (*Lycopodium complanatum* var. *chamaecyparissus*) op de Tütenberg bij Vasse (4, p. 141) eens te controleren. Vermeldenswaard is ook de vondst in 1900 en het na één jaar reeds verdwijnen van het Lenteklokje (*Leucojum vernum*) (4, p. 75, en 5) op een wal bij de Tankenberg. Ook de Gebogen beukvaren (*Dryopteris linnaeana*), die hier vrij talrijk stond, is verdwenen.

De nog overgebleven vindplaats van Klein glidkruid bij de boerderij „de Ticheler” (De Lutte) loopt gevaar. Dit geldt ook voor enige Zevenster-groeiplaatsen: Vasse (Hooijdijk), Ootmarsum (Grote bronnen), Denekamp (Hilgenhorst), voor plekken met Klein en Rondbladij wintergroen (*Pyrola minor* en *rotundifolia*): Beckum, Rossum (Palthen dijk), De Lutte (Oude Belvédère en Duivelshof), Oldenzaal (Denekamperstraat, Elza Hoeve) en voor groeiplaatsen van de Gebogen beukvaren: Rossum (Duistervoortse brug), De Lutte (Snoeiinkbeek en Duivelshof), Ootmarsum (Grote Bronnen).

Om nieuwe verliezen te voorkomen zal er overal in ons land steeds intensief geïnventariseerd moeten worden en zullen vooral belangrijke vondsten zowel aan de natuurbeschermingsinstanties als aan de feitelijke beheerders en uitvoerders van werkzaamheden op de waardevolle plekjes bekend moeten zijn, waardoor veel onnodige schade aan onze toch al zo bedreigde flora vermeden kan worden. Het is misschien nuttig in dit verband nog even te wijzen op de vrij kritieke toestand waarin het Moerasklokje (*Wahlenbergia hederacea*), in een dank zij de Ned. Botanische Vereniging voorlopig gespaard, maar helaas dichtgegroeid terreintje in het Leuvinksveld ten noordoosten van Mariaparochie bij Al-

melo, zich bevindt. Wanneer dit terreintje eventueel weer „open” gemaakt zou worden, moet er zeker een deskundige mee, opdat na de behandeling niet zal blijken, dat

het terreintje weliswaar gered is, maar de plant, waar het juist om ging, het slachtoffer is geworden.

Litteratuur:

1. Karl Koch, Die Vegetationsverhältnisse des Silberberges im Hüggelgebiet bei Osnabrück. Osnabrück 1932.
2. F. Runge, Die Flora Westfalens. Münster 1955.
3. E. Heimans in De Levende Natuur 3 (1899).
4. J. B. Bernink, Ons Dinkelland, 3e druk, 1926.
5. E. Heimans in De Levende Natuur 4 (1900).

DE DAS

N. VERBEEK.

Ergens in Midden-Limburg, midden in een zacht ruisend bos, ligt een grote mierehoop. Een Groene specht hakt verwoed een tunnel in de wand van het nest, waarop duizenden mieren in paniek rondlopen. De een brengt een pop in veiligheid, de ander spuit mierzuur, doch alles tevergeefs. De tong van de specht schiet snel in en uit. Hij is zo in zijn werk verdiept, dat hij niets om zich heen ziet. Toch is er meer leven in de buurt, want ginds onder het gebladerte van jonge Kastanjes scharrelt een Das rond. Het is nu juist dit lichtschuwe dier, dat me de laatste jaren zo menig spannend moment heeft bezorgd. Zijn holencomplex is uitgegraven in een vaste zandgrond onder hoge Grove dennen met een onderbeplanting van Kastanjes en eikehakhout. Het terrein is tamelijk vlak op een enkele glooiing na. De wrang heeft in de loop der tijden een flinke afmeting aangenomen. In totaal komen ongeveer drieënveertig pijpen aan de oppervlakte. Vele hiervan zijn echter vervallen, terwijl een ander deel niet of slechts spaarzaam (vluchtgangen) wordt gebruikt. Het bewoonde gedeelte beslaat een terrein van ongeveer 5 are (fig. 1). Ieder jaar onder-

gaat de bouw wel een kleine verandering door het graven van een nieuwe pijp of het weer in gebruik nemen van een vervallen uitgang. In de loop der jaren, ik weet niet hoe lang deze kolonie hier al is, valt een verschuiving waar te nemen van het noorden naar het zuiden van het terrein. De verlaten gangen worden soms door Vossen of Konijnen in gebruik genomen (fig.1). Gedurende enige jaren bewoonde een vossenpaar enige der oudere gangen. De hele omtrek rond de wrang is zindelijk, nooit of te nimmer ziet men er prooiresten of uitwerpselen.

De Das is een eenzame zwerver, die in de nacht zeer grote afstanden kan afleggen op zoek naar voedsel. Hij is een echte omnivoor en dat voedsel bestaat uit regenwormen, slakken, engerlingen en alle mogelijke andere soorten insektenlarven, die hij snel en handig uit de grond weet te graven. Ook eet hij mieren, hagedissen, muizen en jonge Konijnen. Verder staan op zijn uitgebreid menu eieren, knollen (topinambour), bessen en mais.

Hoewel zij op hun nachtelijke zwerftochten over het algemeen geen vaste paden volgen, hebben mijn Dassen toch twee